

Oponentský posudok habilitačnej práce PhDr. Ivy Burešovej, PhD. -
„Self-Harm in Adolescence“

Predložená práca predstavuje príspevok k novému konceptu v pohľade na fenomén sebapoškodzovania detí a mládeže. Sebapoškodzovanie je symptómom, ktorý je prítomný pri niektorých psychiatrických diagnózach, prípadne pri diagnózach disharmonického vývinu osobnosti, a tak nie je – ako taký – neznámy. Jedným z kľúčových prínosov monografie nielen v domácom, ale i zahraničnom kontexte, je však zdokumentovanie potreby zmeny takto úzko orientovaného pohľadu a je príkladom citlivosti autorky na aktuálne zmeny v oblasti problémov detí a mládeže. Aktuálnosť zvolenej témy reflektuje aj najnovšia svetovo akceptovaná piata revízia Diagnostického a štatistického manuálu duševných porúch (DSM – V.), ktorá v závere kapitoly „Conditions for Further Study“ spomína práve problematiku nesuicidálneho sebapoškodzovania (Non-suicidal self-injury) a nabáda k ďalšiemu jej štúdiu. Systematické skúmanie revidujúce zabehnuté schémy sa však zatiaľ (aj v zahraničí) vyskytuje ojedinele; v tejto súvislosti je potrebné podotknúť, že symptómy používané na diagnostiku ochorení je veľmi ťažké z takto zaužívaných schém vyňať a dosiahnuť, aby ich profesionáli vnímali v inom kontexte, než ako výlučne príznak príslušného ochorenia/poruchy. Ak však zmenia svoju prevalenciu v populácii, prípadne spojitosť s ochoreniami (čo je zo zdokumentovaných dát praxe evidentné), je dôležité takúto skutočnosť podchytiť, empiricky preskúmať, odborne interpretovať a následne výsledky sprístupniť publikovaním na relevantných vedeckých a odborných fórach. V neposlednom rade, úmyselné spôsobovanie zranení sebe samému v adolescentnej populácii je natoľko nežiadúcim a z mnohých (nielen zdravotných, ale i psychologických) ohľadov rizikovým správaním, že mu právom patrí pozornosť klinicky orientovaného psychológa.

Autorka sa v pomerne subtilnej, no obsahovo bohatej práci postupne venuje najnovším dátam v oblasti prevalencie, etiológie, komorbidity, rozvoja, foriem, či rizikových a protektívnych faktorov sebapoškodzujúceho správania. Je evidentné, že pracuje s najaktuálnejšími zahraničnými zdrojmi a v duchu zámeru práce – zdokumentovať posun v chápaní tohto javu – sleduje relevantné trendy v odbornej a vedeckej literatúre. V úvodných častiach práce (napr. Prevalence, Comorbidity) autorka jasne a explicitne vyjadruje potrebu revidovať prístup k hodnoteniu sebapoškodzujúceho správania, avšak ďalšie nasledujúce kapitoly viac-menej poskytujú zhrnutie „up-to-date“ poznatkov z popisovanej problematiky. V tejto súvislosti by sa na záver jednotlivých kapitol žiadalo načrtnúť hlavné línie autorkinho originálneho hodnotiaceho pohľadu na pertraktovaný problém, explicitnejšie vyjadriť kľúčové problémy, prípadne – v kontexte spomínanej potreby nového prístupu – naznačiť nové trendy. Možno však povedať, že kapitola 6 („Preventive Strategy and Therapeutic Approaches“) túto skutočnosť kompenzuje – pre formulovanie účinných preventívnych stratégií a terapeutických prístupov autorka zaujala jasné stanovisko k predošlým zisteniam v oblasti prevalencie, etiológie... sebapoškodzujúceho

správania; vyzdvihla tie, ktoré považuje za kľúčové a k niektorým – naopak – zaujala kritické stanovisko (napr. k „no-harm contract/agreement“ – terapeutickému a preventívnemu efektu kontraktu/dohody o neublížovaní si, či k automatickej hospitalizácii dieťaťa vo veku pod 16 rokov pri akomkoľvek výskyte sebapoškodzujúceho správania).

Práca sa vyznačuje jasným, zrozumiteľným jazykom; je štylisticky na veľmi dobrej úrovni a len veľmi ojedinele sa v nej vyskytujú drobné obsahové nezrovnalosti („non-adrenalin“ namiesto noradrenaline – pozn. č. 64), preklepy (s. 79), chyby formátovania (napr. kurzíva v použitej literatúre s. 112, 113). Vysoko oceňujem publikovanie práce v angličtine v rešpektovanom zahraničnom vydavateľstve (Peter Lang), čo umožňuje dostupnosť práce a jej výsledkov v medzinárodnom rozsahu. Jednotlivé kapitoly monografie odrážajú dobrú vystavanosť skúmaného problému; majú vnútorne logickú štruktúru a vzájomnú nadväznosť. Ideovú kontinuitu úvodných kapitol a empirickej časti práce by pomohla zvýšiť kapitola slúžiaca ako úvod do problematiky chápania významu pojmu „sebapoškodzovanie“ a jeho konotáciou. Originálnosť zvolenej výskumnej problematiky a absencia podobných výskumov síce celkom neumožňujú vytvoriť samostatnú kapitolu, ktorá by prezentovala výsledky a pohľady na chápanie tohto pojmu u adolescentov, avšak, zdôvodnenie toho, prečo je analýza tohto pojmu v prirodzenom jazyku pre chápanie problematiky dôležitá, by umožnila vnímať dané súvislosti jasnejšie.

Zrealizovaný výskum je veľmi prínosný a v psychologickej praxi ojedinelý. Nezriedka sa psychológovia spoliehajú na implicitné, zvykové či intuitívne chápanie významov pojmov opisujúcich skúmané javy. Zčať skúmanie problému sebapoškodzovania od sémantickej analýzy a konotáciou tohto pojmu práve u skupiny adolescentov považujem za vedecky veľmi prínosné; o to viac, že z úvodných častí práce je zrejmé, že problematika sebapoškodzovania v súčasnosti nadobúda nové rozmery – presahuje psychiatrickú terminológiu a klinický obraz doteraz takmer výlučne psychiatrických ochorení/porúch. Zmena paradigmy vyplývajúca zo zmeny výskytu a kontextu prítomnosti tohto špecifického správania sa zrejme odrazí aj v jeho chápaní populáciou adolescentov (ale i zvyšku spoločnosti) a následnom posune aj v prirodzenom jazyku. Originalita prístupu spočíva i vo zvolenej metodike – nepoužíva pomerne frekventovaný sémantický diferenciál, ktorý probandom „vnucuje“ obsah a ponecháva možnosť voľby miery sýtenia sledovaného pojmu daným výrazom, ale – naopak – poskytuje neobmedzený priestor pre vyjadrenie obsahu pojmu prostredníctvom voľných produkcií. V práci autorka použila lexikálnu textovú analýzu voľných produkcií adolescentov na otázku, čo považujú za seba-poškodzovanie. S využitím štylometrického softvéru QUITA (Quantitative Index Text Analyzer) združila pojmy s rovnakým slovným základom a následne vykonala lingvistickú a psychologickú analýzu početností jednotlivých produkcií v rôznych skupinách (napr. podľa skúsenosti so sebapoškodzovaním, podľa pohlavia). Náročnosť spracovania takýchto dát odrážajú aj výsledky – autorka musela pri úctyhodnom počte 3 164 respondentov realizovať obsahovú analýzu takmer 35-tisíc slov.

Samotný výskum a jeho výsledky sú natoľko zaujímavé, že by čitateľ prijal údaje aj o ďalších získaných dátach. V kontexte početnosti výskytu tokenov v skupinách s priamou resp. nepriamou skúsenosťou so sebapoškodzujúcim správaním a bez nej by napríklad bolo zaujímavé uviesť počty (N) probandov v týchto skupinách. V tejto súvislosti prosím autorku o:

- uvedenie počtu a percentuálneho zastúpenia probandov v troch výskumných skupinách (podľa ich skúsenosti so sebapoškodzujúcim správaním);
- zhodnotenie relatívneho zastúpenia početnosti tokenov a lém v týchto skupinách (teda zhodnotenie, v ktorej skupine bol relatívne – vzhľadom k počtu probandov – najnižší/najvyšší počet tokenov a lém);
- psychologickú interpretáciu rozdielov (ak existujú) v takejto relatívnej početnosti tokenov a lém v jednotlivých skupinách.

Taktiež prosím zodpovedať otázku, či autorka sledovala vekové špecifiká/rozdiely v rámci týchto troch skupín a ich prípadnú súvislosť s predmetom svojho výskumu. Vzhľadom k tomu, že autorkina práca nesie znaky tendencie identifikovať aj novo sa vyskytujúce kontexty, významy a súvislosti v problematike sebapoškodzovania, zaujíma nás, či sa v produkciách probandov (prípadne v klinickej praxi autorky) vyskytli aj také významy slove „sebapoškodzovanie“, ktoré by naznačili možnosť ubližovania si nielen v somatickej, ale i psychickej oblasti.

Celkovo prácu hodnotím pozitívne, je originálnym príspevkom k problematike nežiaducich a pre zdravie nebezpečných foriem správania vyskytujúcich sa u adolescentov, a to nielen vo svojej teoretickej rovine, ale aj vďaka prezentovanému empirickému výskumu na rozsiahlej vzorke adolescentov. Výsledky výskumu sú nielen použiteľné odborníkmi venujúcimi sa danej problematike, ale použitá metodológia môže byť inšpiráciou pre širokú oblasť výskumov v psychológii orientujúcich sa na skúmanie významu pojmov v prirodzenom jazyku.

Predložená habilitačná práca „Self-Harm in Adolescence“ PhDr. Ivy Burešovej PhD. **spĺňa** požiadavky štandardne kladené na úroveň habilitačných prác v danom odbore.

V Trnave, 6. mája 2017

doc. PhDr. Slávka Démuthová, PhD.